

Στη στροφή του Ε' προς τον ΣΤ' αιώνα, γύρω στα 500 μ.Χ., η σύνθεση των πληθυσμών στα Βαλκάνια παρουσίαζε ακόμα μικρές μόνο διαφοροποιήσεις από την αρχική. Νότια από τις Θερμοπύλες και στα νησιά, μόνον Έλληνες κατοικούσαν καθώς και οι παλιές ρωμαϊκές συνοικίες είχαν εξελληνιστεί. Στη Θεσσαλία και την παραλιακή Μακεδονία ως αρκετό βάθος, το ελληνικό στοιχείο πλειοψηφούσε κι απορροφούσε τους ξένους μετανάστες. Στην περιοχή γύρω από το σημερινό Δυρράχιο κατοικούσαν Ιλλυριοί (μετέπειτα Αλβανοί), Γότθοι που είχαν ξεμείνει μετά την αποχώρηση του Αλάριχου, και λίγοι Έλληνες. Δυο αιώνες αργότερα, οι Γότθοι αυτοί είχαν εξελληνιστεί κι αποκαλούνταν Γοτθογραικοί. Στην Κάτω Μοισία και την Ανατολική Θράκη, ο θρακικός πληθυσμός απορροφούσε κάποια ουννικά κατάλοιπα, ενώ στην Πάνω Μοισία, τη Βόρεια Μακεδονία και τη Δαρδανία (σημερινά Σκόπια) διεισδύανε γερμανικές και γοτθικές ομάδες που δημιουργούσαν αραιές εγκαταστάσεις, όπως άλλωστε αραιός ήταν εκεί και ο πληθυσμός των παλιών κατοίκων. Οι άποικοι των περιοχών αυτών ήταν Έρουλοι, Γέπιδες και Σαρμάτες, που με τον καιρό αφομοιώθηκαν από άλλους λαούς.

Το εμπόριο, όμως, ανθούσε, ελάχιστοι ήταν οι ακτήμονες και το εμπορικό ναυτικό της Μεσογείου είχε περάσει στους παραδοσιακούς ναυτικούς του Αιγαίου. Στις πόλεις, ο πληθυσμός μεγάλωνε, ενώ στην ίδια την Κωνσταντινούπολη η διεθνής ελληνική γλώσσα άρχιζε να υπερισχύει της λατινικής, που απηχούσε την επίσημη άποψη για το ρωμαϊκό κράτος. Το οποίο, όμως, δεν υπήρχε πια. Τον Θράκα Λέοντα διαδέχτηκε ο Ιλλυριός Αναστάσιος κι αυτόν ο Ιουστίνος. Έλεγαν ότι προέρχεται από τη Θράκη αλλά μάλλον ήταν Ιλλυριός, καθώς καταγόταν από οικογένεια βοσκών της Δαρδανίας.

Αμόρφωτος κι αγράμματος, μόρφωσε τον ανιψιό του Ιουστινιανό και τον προσέλαβε σύμβουλο και συγκυβερνήτη, προετοιμάζοντας το μέλλον. Ο Ιουστινιανός έμεινε μόνος αυτοκράτορας το 527. Συγκέντρωσε στα χέρια του ολόκληρη την εξουσία, προσέλαβε ικανούς και αφοσιωμένους συνεργάτες, έκλεισε τις φιλοσοφικές σχολές της Αθήνας, τσάκισε τη «Στάση του Νίκα» (532), ξανάκτισε την πυρπολημένη Αγία Σοφία, κωδικοποίησε τη νομοθεσία, ασφάλισε κι επεξέτεινε τα σύνορά του βάζοντας τα θεμέλια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας με τον ίδιο πραγματικό πρώτον ελέω θεού αυτοκράτορα. Όταν πέθανε, το 565, κανένας δε μιλούσε πια για Ανατολικό Ρωμαϊκό κράτος. Υπήρχε μόνον η Βυζαντινή αυτοκρατορία, προσηλωμένη στην ορθόδοξη χριστιανική εκκλησία και στηριγμένη στη δύναμη των όπλων και στην αναγεννημένη ελληνική συνείδηση των κατοίκων, καθώς στους Έλληνες πέρασε η διαχείριση της οικονομικής ζωής (εργοστάσια μεταξιού στην Πάτρα, τη Θήβα, και την Κόρινθο, εμπόριο μεταξιού μόνο στα χέρια των Ελλήνων του Βυζαντίου κ.λπ.). Στα ασφαλή της όρια, ο πληθυσμός άρχισε πάλι ν' αυξάνεται.

Για περισσότερα από 130 χρόνια μετά το θάνατο του Θεοδοσίου του Μεγάλου, το 395 μ.Χ., όταν το πρώην απέραντο ρωμαϊκό κράτος χωρίστηκε σε δυτικό και ανατολικό, ο θρόνος της ανατολικής αυτοκρατορίας γνώρισε κάθε καρδιάς καρύδι για αυτοκράτορα. Οι βαρβαρικές φυλές λεηλατούσαν τα εδάφη της, ενώ οι κάτοικοί της υπέφεραν τα πάνδεινα: Ανίκανος ο Αρκάδιος, έρμαιο των δεισιδαιμονιών του ο Θεοδοσίου ο Μικρός. Ο Μαρκιανός πήρε το θρόνο ως κουνιάδος, ο Λέων με τα όπλα του στρατού, ο Ζήνων επειδή ήταν γαμπρός του κι ο Αναστάσιος επειδή ήταν όμορφος κι έγινε εραστής της χήρας του Ζήωνα. Ακολούθησε ο αμόρφωτος κι αγροίκος Ιουστίνος, που εδέησε να πεθάνει το 527 αφήνοντας τον θρόνο στον ανιψιό του Ιουστινιανό.

Γεννημένος το 482, ο Ιουστινιανός ήταν 45 χρόνων όταν έγινε αυτοκράτορας. Μια πρώην εταίρα και ηθοποιός του ιπποδρόμου, η πανέμορφη Θεοδώρα, έγινε γυναίκα του κι έμελλε να τον στηρίξει στις δύσκολες ώρες. Πρώτη δουλειά του Ιουστινιανού ήταν να βρει άξιους συνεργάτες:

Ο νομομαθής Τριβωνιανός ανέλαβε να συμμαζέψει τη νομοθεσία κωδικοποιώντας το αστικό ρωμαϊκό δίκαιο, συλλέγοντας ό,τι χρήσιμο βρήκε στους παλαιότερους νομομαθείς και παρουσιάζοντας, το 529, το έργο του που έμεινε ξακουστό. Είναι η περίφημη ιουστινιάνειος νομοθεσία που την απαρτίζουν οι συλλογές «Εισηγήσεις», «Πανδέκται», «Κώδιξ» και «Νεαράι».

Ο πρωθυπουργός («λογοθέτης του γενικού») Ιωάννης Καππαδόκης επιφορτίστηκε να επιβάλλει την τάξη στα οικονομικά του κράτους, οι στρατηγοί Βελισάριος και Ναρσής έφτιαξαν οργανωμένο στρατό κι ο ίδιος ανέλαβε τα υπόλοιπα. Και τα υπόλοιπα ήταν να οργανώσει το κράτος με το σύστημα της απόλυτης και «ελέω θεού» μοναρχίας, μη επιτρέποντας σε άλλους να έχουν λόγο για το τι και με ποιόν τρόπο θα γίνει. Η σιδερένια του διοίκηση δυσαρέστησε τις πολιτικές ομάδες των «δήμων», που ανταγωνίζονταν μεταξύ τους στον ιππόδρομο. Βάλθηκε να τις εξουδετερώσει αλλά συνάντησε την αντίδρασή τους:

Η εξέγερση ξέσπασε στον ιππόδρομο στις 11 Ιανουαρίου του 532, μόλις πέντε χρόνια, αφότου ο Ιουστινιανός ανέβηκε στον θρόνο: Οι εκπρόσωποι των Πράσινων, του πιο δυνατού από τα σωματεία, του υπέβαλαν παράπονα για την καταπίεση και τη δυσβάσταχτη φορολογία. Ο αυτοκράτορας απέρριψε τα αιτήματα ως απαράδεκτα. Ήταν η αφορμή. Αμέσως, με τους Πράσινους ενώθηκαν και οι Βένετοι (γαλάζιοι, το δεύτερο σε δύναμη σωματείο) κι όλοι μαζί προχώρησαν σε επανάσταση κατά του Ιουστινιανού, ανακηρύσσοντας αυτοκράτορα τον Υπάτιο, ανιψιό εκείνου του ωραίου Αναστάσιου.

Οι στασιαστές πήραν με το μέρος τους ένα μέρος του στρατού, βγήκαν στους δρόμους, έκαψαν μεγάλο τμήμα της πόλης και την εκκλησία της Αγίας Σοφίας που συμβόλιζε την αυτοκρατορική εξουσία κατ' εντολή του θεού και, για μια στιγμή, φάνηκε να επικρατούν. Στις επιθέσεις τους, χρησιμοποιούσαν την κραυγή «Νίκα, νίκα» και γι' αυτό η εξέγερση ονομάστηκε «Στάση του Νίκα».

Μπροστά σ' αυτή την κατάσταση, ο Ιουστινιανός σκέφτηκε να φύγει στη Θράκη. Η Θεοδώρα έπεσε πάνω του να τον μεταπείσει. Ο στρατηγός Βελισάριος μάζεψε μισθοφόρους και στρίμωξε τους στασιαστές στον ιππόδρομο. Την έκτη ημέρα, η στάση είχε σβήσει. Στους δρόμους της Κωνσταντινούπολης και στον ιππόδρομο, οι νεκροί έφταναν τους 30.000.

Θριαμβευτής ο Ιουστινιανός δεν άφησε την ευκαιρία να πάει χαμένη. Από την επομένη, ξεκίνησε για τη Βυζαντινή αυτοκρατορία η μακραιώνη περίοδος της απόλυτης μοναρχίας μέσα από την εξύψωση του ρόλου της εκκλησίας. Πρώτο έργο του αυτοκράτορα ήταν η ανοικοδόμηση ενός νέου ναού της Αγίας Σοφίας, πιο λαμπρού και πιο επιβλητικού από αυτόν που υπήρχε ως τότε.

Ο θεμέλιος λίθος μπήκε σχεδόν αμέσως: Στις 23 Φεβρουαρίου του 532, σαράντα μέρες μετά τα γεγονότα. Πέντε χρόνια αργότερα, στις 27 Δεκεμβρίου του 537, έγιναν τα εγκαίνια κι έκθαμβος από το θέαμα ο Ιουστινιανός αναφώνησε:

«Νενίκηκά σε, Σολομών»!

Εννοούσε ότι είχε δημιουργήσει μια εκκλησία επιβλητικότερη από τον περιλαμπρο ναό του βασιλιά των Εβραίων.

Όμως, το στιβαρό χέρι της αυτοκρατορίας γνώρισαν και οι εχθροί του Βυζαντίου. Οι στρατηγοί Βελισάριος και Ναρσής κατατρόπωσαν τους Πέρσες, διαλύσανε το κράτος των Οστρογότθων στη Δύση παίρνοντας την Ιταλία, κατέστρεψαν τους Βανδάλους στην Αφρική και κατέκτησαν την Ιβηρική χερσόνησο. Όταν, στις 14 Νοεμβρίου του 565, πέθανε σε ηλικία 83 χρόνων, ο Ιουστινιανός άφησε στους ανίκανους απογόνους του μian απέραντη και ασφαλή αυτοκρατορία, καθώς πανίσχυρα φρούρια προστάτευαν τα βόρεια και ανατολικά

σύνορά της.

(Έθνος, 11.11.1999) (τελευταία επεξεργασία, 18.3.2009)